

Remitence a jejich rozvojový dopad

Robert Stojanov

Hlavním cílem kapitoly je stručně seznámit čtenáře s definicí remitencí, důvody a způsoby jejich zasílání, objemy remitenčních toků na globální i regionální úrovni, problematikou neformálních remitencí a s dopady remitencí na rozvoj zemí původu a jejich limity. Samotné téma remitencí je velmi široké, tato kapitola má ale sloužit hlavně k představení základních informací. Použitou metodologií je kompilační analýza a syntéza sekundárních odborných zdrojů, především však časopiseckých článků, zpráv mezinárodních agentur a příslušných databází.

1. Vymezení a členění remitencí

1.1 Definice remitencí

Mezinárodní měnový fond (International Monetary Fund – IMF), jehož vymezení přebírají všechny ostatní mezinárodní instituce a národní banky, odvozuje remitence především ze dvou položek ze struktury bilance plateb (IMF 2009):

- Příjmy získané pracovníky v ekonomikách, kde nemají (trvalé) bydliště („residence“) nebo od zaměstnavatelů, kteří nemají sídlo v zemích původu pracovníka,
- transfery od obyvatel (rezidentů) jedné ekonomiky pro obyvatele (rezidenty) jiné ekonomiky.¹

Přeshraniční, sezónní a další krátkodobí pracovníci nejsou vnímáni jako obyvatelé (rezidenti) dané ekonomiky, v níž pracují. Jejich hrubý příjem ze zaměstnání je označován jako zaměstnanecké kompenzace („compensation of employees“) (IMF 2009). IMF v současné době rozeznává tři základní typy remitencí, viz tabulka 1.

Tabulka 1: Schéma typu remitencí

Celkové remitence	Osobní remitence	Osobní převody	Remitence v hotovosti
			Remitence v naturáliích
		Zaměstnanecké kompenzace	
		Kapitálové převody mezi domácnostmi	
	Sociální příspěvky		

Zdroj: IMF (2009)

¹ Obyvatel (rezident) dané ekonomiky je definován jako osoba, která pobývá (nebo zamýšlí pobývat) jeden rok či déle na území dané ekonomiky. Krátké výlety do jiných zemí z důvodu rekreace nebo práce nemají vliv na změnu místa rezidence s výjimkou pobytů delších než jeden rok (IMF 2009).

Celkové remitence (total remittances) tvoří součet osobních remitencí a sociálních dávek. Celkově se remitence započítávají jako doplňující položka v platební bilanci (IMF 2009).

1. Osobní remitence² (personal remittances) zahrnují běžné a kapitálové převody v hotovosti nebo v naturáliích mezi domácnostmi rezidentů a domácnostmi obývanými nerezidenty³ v součtu se zaměstnaneckými kompenzacemi (IMF 2009). Data pocházejí z databáze IMF's Balance of Payment Statistics. Chybějící údaje jsou nahrazeny odhady ze strany zaměstnanců Světové banky (World Bank 2019).

1.1. Osobní převody (personal transfers) se skládají ze všech běžných převodů v hotovosti i v naturáliích zaslanych či obdržených domácnostmi obývanými rezidenty do- nebo z- domácností obývanými nerezidenty. Osobní převody tak v podstatě zahrnují všechny běžné převody mezi rezidenty a nerezidenty. Osobní transfery představují novou položku v manuálu IMF (2009) a reprezentují širší definici pracovních remitencí (World Bank 2019), která byla v minulosti využívána jako hlavní kategorie označující remitence.

1.1.1. Remitence v hotovosti (cash remittances) jsou peněžní převody (nebo jejich ekvivalent). Měna je přepravena z jedné země do druhé a je fyzicky doručena remitentem⁴ (nebo jeho jménem) určenému jednotlivci nebo jeho rodině (IMF 2009).

1.1.2. Remitence v naturáliích (remittances in kind) jsou převody ve formě (přivezeného) zboží nebo služeb (IMF 2009).

1.2. Zaměstnanecké kompenzace (net compensation of employees) se týkají příjmů (platy, mzdy a další kompenzace v hotovosti nebo naturáliích aj.) u přeshraničních, sezónních a dalších krátkodobých pracovníků, kteří pracují v ekonomice, v níž nejsou rezidenty. Dále se jedná o příjmy rezidentních pracovníků, kteří jsou zaměstnání nerezidentními osobami (IMF 2009).

1.3. Kapitálové převody mezi domácnostmi (capital transfers between households) jsou převody peněz v hotovosti nebo naturáliích mezi domácnostmi obývanými rezidenty a domácnostmi obývanými nerezidenty (IMF 2009).

2. Sociální příspěvky (social benefits) jsou běžné převody (včetně důchodů) obdržené domácnostmi od soukromých společností, vlád a neziskových organizací. Tyto příspěvky jsou svou podstatou určeny pro řešení sociální situace příjemce v době jeho onemocnění, nezaměstnanosti, penze nebo z důvodu řešení bydlení, vzdělávání atd. (IMF 2009).

2.2 Typy remitencí a formy finančních toků

Dalším způsobem rozlišování mezi jednotlivými typy remitencí je **dělení remitencí na základě typu zasílatelů a příjemců remitencí**. Na základě toho Carling (2005) identifikuje celkem sedm různých forem remitencí:

1. Osobní vklady nebo investice – peněžní transfery určené pro vlastní použití (investiční činnost, spotřebu, obchodní rozvoj, výstavbu domova, zakoupení půdy, úspory a další). Migranti si sami určují využití těchto remitencí.
2. Transfery v rámci rodiny – transfery prostředků rodinným příslušníkům nebo přátelům do zemí původu. Ve většině zemí jsou to nejdůležitější toky remitencí. Často se jedná o pravidelně zasílané prostředky (měsíčně nebo při příležitosti svátků, náboženských slavností atd.) Tyto remitence slouží k zabezpečení základních potřeb, spotřebě, vzdělání, zdravotní péči. O využití těchto zdrojů rozhodují zpravidla jejich příjemci.
3. Charitativní dary – určené pro charitativní účely, kostely a mešity.

² Běžně se používá zjednodušený pojem remitence, který využívají i autoři v dalších pasážích této knihy.

³ Tzv. rezidenční domácnosti jsou rodiny s dlouhodobým pobytem v dané zemi, nerezidenční domácnosti jsou rodiny, které nepobývají dlouhodobě v cílové zemi (zpravidla méně než rok).

⁴ Remitent či remitující je osoba, která zasílá (a přiváží) remitence do země svého původu.

4. Kolektivní investice směřující do rozvoje – nejčastěji transfery prostředků pocházejících od organizací migrantů, které by měly směřovat do rozvoje komunity v zemích původu.
5. Daně a odvody – jedná se o povinné odvody vládním a veřejným institucím, jako jsou školy, nemocnice, z důvodu zajištění vzdělání či zdravotnické péče pro členy rodiny a přátele v zemích původu. Zároveň se sem započítávají dobrovolné transfery remitencí (např. podpora domácí vlády) a zaplacené daně od emigrantů.
- 6.+7. Důchody a transfery sloužící k sociálnímu zabezpečení⁵ – sem se počítají oficiální převody od bývalých zaměstnavatelů, penzijních fondů a vlád zemí, kde byl migrant zaměstnaný.

Remitence v peněžní formě jsou zasílány prostřednictvím velkého množství převodních mechanismů. Zpráva IMF (2009) rozlišuje základní a původní způsoby transferů remitencí skrze následující instituce a neformální služby, které zde aktualizují a doplňují:

1. komerční banky;
2. společnosti specializující se na finanční transfery (převody);
3. úvěrové společnosti;
4. pošty a zásilkové společnosti;
5. autobusové a přepravní společnosti;
6. využití kontaktních bodů u tzv. neformálních převodních systémů peněz (IVTS, detaily viz níže);
7. využití přátel a příbuzných;
8. mobilní společnosti (podrobnosti viz níže).

Podobně IMF (2009) rozlišuje několik druhů převodních mechanismů, jež využívají různé druhy sítí a transferových rozhraní. Opět je zde doplňují a aktualizují:

1. Síť (infrastruktura) propojující odesílatele a příjemce za účelem zasílání zpráv a finančních prostředků;
2. SWIFT – transfer financí mezi účty v rámci elektronického mezibankovního platebního styku;
3. platby, služby a aplikace prostřednictvím mobilních telefonů;
4. prostřednictvím internetu;
5. fyzický transport peněz v hotovosti nebo zboží.

V posledních letech zaznamenaly obrovský boom v rozvojových zemích, včetně jejich venkovských oblastí, tzv. mobilní peníze (mobile money), což jsou převody financí skrz peněžní účty u mobilních firem (podrobnosti viz níže). Na konci roku 2017 bylo v 90 zemích registrováno 690 milionů účtů určených právě pro tyto mobilní peníze. Ty se původně používaly na domácím trhu k „posílání peněz domů“, nicméně postupně se vyvinuly v sofistikované poskytování mezinárodních převodů peněz. Systém lze jednoduše popsat tak, že při přijímání remitencí prostřednictvím mobilních peněz mají příjemci možnost ponechat si tyto přijaté peníze na svých mobilních peněžních účtech za účelem provedení dalších transakcí (například platby za zboží a služby nebo zaslání peněz příbuzným), nebo k jejich výplatě v hotovosti. V případě výplaty v hotovosti zaplatí příjemce obvykle poplatek poskytovatele mobilních peněz (Naghavi a Scharwatt 2018).

2. Objemy a toky remitencí

Analýzu remitencí a jejich rozvojový dopad výrazně ztěžuje skutečnost, že jsou velmi špatně měřitelné. I když existují jejich odhady, je nutné zdůraznit, že se ve většině případů týkají prostředků zaslanych pouze oficiálními kanály (Skeldon 2005). Přitom Ghosh (2006) na základě celé řady výzkumů odhaduje, že v některých ekonomikách tvoří remitence zasílané neformálními kanály až 85 procent z celkového proudu oficiálních remitencí dle aktuálních podmínek v dané ekonomice.

Ze statistik registrovaných formálních remitencí vyplývá, že za posledních několik desetiletí do-

⁵ Protože se často jedná o jejich kombinaci, jsou uvedeny pod stejnou kategorií.

šlo k významnému celosvětovému zvýšení objemu zasílaných remitencí, když objemy dosáhly zhruba 626 miliard USD v roce 2018. Jak je vidět z tabulky 2, dominantním příjemcem remitencí jsou rozvojové země (77 procent v roce 2018). Jedná se především o ekonomiky s nižším středním příjmem, do nichž v roce 2018 proudila téměř polovina všech registrovaných remitencí. Jak je tedy vidět, nejedná se o ty nejchudší země.

Tabulka 2: Výše remitencí proudících do rozvojových zemí 1990–2018 (v mld. USD)

Remittance do / rok	1990	2000	2008	2009	2010	2015	2016	2017	2018
Rozvojové země	29	74	284	273	302	432	418	445	482
- Země s nízkým příjmem	2	3	13	12	14	25	24	26	26
- Země s nižším středním příjmem	16	39	163	161	181	247	240	261	291
- Země s vyšším středním příjmem	11	32	108	101	107	160	154	159	165
Svět	68	122	406	388	419	564	551	584	626

Zdroj: World Bank (2019)

Geografické rozdělení remitencí mezi rozvojovými zeměmi dlouhodobě ukazuje na nejhorší postavení subsaharské Afriky a naopak nejlepší postavení jižní a východní Asie s Tichomořím (viz tabulka 3).

Tabulka 3: Příjemci remitencí dle regionů v roce 2018 (v miliardách USD)

Region	2018
Evropa a střední Asie	171
Střední východ a severní Afrika	63
Jižní Asie	131
Východní Asie a Pacifik	115
Latinská Amerika a Karibik	90
Subsaharská Afrika	46
Severní Amerika	9

Zdroj: World Bank (2019)

Podle údajů Světové banky (viz tabulka 4) byla největším příjemcem oficiálních remitencí v absolutních číslech v roce 2018 Indie (s 79 miliardami USD, v roce 2010 to bylo 55 miliard USD), která se drží v popředí dlouhodobě. Dramatický pokles příjmu registrovaných remitencí zažívá Čína ze 44 mld. v roce 2015 na 24 miliard USD v roce 2018. Nejlidnatější stát světa tak přeskočily státy jako Mexiko (26 mld.), Filipíny (34 mld.), africký Egypt (29 mld.) i Nigérie (24,3 mld.). V tomto směru je zajímavý údaj, že Francie obdržela stejné množství remitencí jako všechny země s nízkým příjmem dohromady, tzn. ty nejchudší na světě.

Tabulka 4: Největší příjemci remitencí v roce 2018 (v miliardách USD)

Země	2018
Indie	79

Země	2018
Mexiko	36
Filipíny	34
Egypt	29
Francie	26
Nigérie	24
Čína	24
Pákistán	21
Německo	18
Vietnam	16

Zdroj: World Bank (2019)

V mnoha zemích představují remitence podstatnou část HDP a pro ekonomiky některých z těchto států jsou nepostradatelné. Jedná se většinou o populačně či rozlohou malé státy, včetně malých ostrovů (viz tabulka 5). Ve více než 31 zemích remitence tvořily v roce 2018 více než 10 procent HDP. Dramaticky vzrostl tento poměr od roku 2012 u Tongy z 19 procent na současných 40 procent. Naopak u Tadžikistánu tento poměr byl na úrovni téměř 50 procent v roce 2008 a u Moldavska činily remitence ještě v roce 2006 cca 34 procent HDP.

Tabulka 5: Největší příjemci remitencí v poměru k HDP v roce 2018 (v procentech)

Země	2018
Tonga	40
Kyrgyzstán	33
Haiti	31
Tádžikistán	29
Nepál	28
Salvador	21
Honduras	20
Západní břeh a Gaza (Palestina)	17
Samoa	16
Moldavsko	16

Zdroj: World Bank (2019)

Tradičně největším globálním zdrojem remitencí jsou Spojené státy americké, ve kterých se objem odesílaných remitencí od roku 2000 zvýšil ze 34 na cca 68 miliard USD v roce 2017. Rovněž z ostatních zemí, které se drží na prvních pěti místech tabulky 6, množství odesílaných remitencí dlouhodobě stoupá, vyjma Ruska, kde je od roku 2013 znát naopak odliv remitencí.

Tabulka 6: Největší poskytovatelé oficiálních remitencí v roce 2017 (v miliardách USD)

Země	2018
USA	68
Saudská Arábie	36
Švýcarsko	27
Německo	23
Rusko	21
Čína	16
Kuvajt	14
Francie	14
Korea	13
Katar	13

Zdroj: World Bank (2019)

Remittance neproudí jen z ekonomicky bohatých zemí do těch chudých. I rozvojové ekonomiky jsou zdrojem remitencí pro další rozvojové země. Dle dat Světové banky (World Bank 2019) 15 procent registrovaných remitencí plyne z rozvojových zemí. Ve skutečnosti remitencí z rozvojových zemí proudí mnohem více, ale neregistrovaným způsobem (podrobnosti viz níže).

Tabulka 7: Výše remitencí proudících z rozvojových regionů v roce 2017 (v miliardách USD)

Region	2017
Rozvojové země	96
- Země s nízkým příjmem	3
- Země s nižším středním příjmem	21
- Země s vyšším středním příjmem	72

Zdroj: World Bank (2019)

Ekonomiky Malajsie, Indie a Indonésie patří mezi největší zdroje remitencí pocházejících z rozvojových zemí. V tomto kontextu je zajímavý příklad Libanonu, který je jak významným poskytovatelem remitencí, tak jejich příjemcem (13 procent HDP v roce 2017). Příklad Libanonu poukazuje i na fakt, že nejen vyspělé, ale i rozvojové země jsou výrazným zdrojem remitencí.

Tabulka 8: Výše remitencí proudících z rozvojových zemí v roce 2017 (v miliardách USD)

Země	2017
Malajsie	9,4
Indie	7,0
Indonésie	5,2

Země	2017
Libanon	4,5
Thajsko	4,4
Kazachstán	2,7
Brazílie	2,2
Ghana	1,1
Turecko	1,1
JAR	1,0

Zdroj: World Bank (2019)

3. Neformální (neregistrované) remitence

Ne všechny remitence procházejí registrovanými cestami. Jiménez-Martín a kol. (2007) uvádí, že remitence zasílané neformálními kanály mohou zvýšit průměrný celkový globální tok remitencí o 50 procent, jiné odhady navyšují toto množství v rozmezí mezi 35–75 procenty. V některých zemích s velkým rozpětím směnných kurzů může být tento neformální sektor výrazně vyšší než 50 procent. Tyto finance nejsou zahrnuty ve statistikách vypovídajících o množství zaslaných prostředků.

Neformální převodní systémy peněz (Informal value transfer systems – IVTS) jsou známy v různých částech světa pod různými jmény a mají rozdílnou kulturně podmíněnou podobu. Právě mezi ty nejvíce používané patří hawala (což v překladu znamená „transfer-převod“) v oblasti Středního východu, hundi v jižní Asii a xawilad nebo hawilad v Africkém rohu (Carling 2005). V akademickém či politickém prostředí se pro IVTS používají další výrazy jako „alternativní remitenční systémy“, „podzemní bankovníctví“ nebo „etnické bankovníctví“ (El Qorchi, Maimbo a Wilson 2003).

Neformální remitence proudí nejčastěji skrz (i) zboží osobně dovezené migrujícími pracovníky, či (ii) úspory přivezené při návratu domů. Odborníci se shodují v tom, že neformální (neregistrované) formy převodu remitencí jsou využívány především migranty s nízkými příjmy. Důvodů pro převod remitencí neformálními způsoby je však celá řada. Kromě různých restrikcí a formálních překážek ze strany států (zdanění, kontrola bankovních účtů, obavy o bezpečnost a možnost financování kriminálních aktivit apod.), se ze strany remitujících často jedná o snahu ušetřit za převod/zaslání peněz přes různé finanční společnosti. I když poplatky za tyto převody financí klesají na základě zvyšující se konkurence a nových technologických řešení (IMF 2005: 83), je zřejmé, že se jedná stále o jisté náklady, kterým je možné se vyhnout za určitých okolností (např. fyzický převoz peněz v případě návratu domů nebo pomocí někoho známého).

V českém prostředí ukrajinští pracovníci ještě nedávno nejčastěji využívali řidiče pravidelných linek autobusů pro předání obálky jejich rodinám za cenu 50 Kč. Linky vyjíždějí každým dnem do Užhorodu či do jiných měst západní Ukrajiny a adresát se musel prokázat nějakým heslem či dokladem na jméno pro předání obálky s hotovostí v USD nebo EUR.

Mezi další důvody využívání neformálních způsobů transferů remitencí můžeme zařadit nedostupnost finančních institucí v cílových oblastech (nejčastěji na venkově), lepší výměnný kurz na černém trhu, v některých případech větší rychlost (mezi velkými městy 6–12 hodin, běžně 24 hodin), cenu (rozmezí 2–5 procent mezi významnými velkými městy na mezinárodní úrovni)

a pohodlnost, přizpůsobivost (vysoká schopnost adaptovat se na krizové domácí prostředí typu válek, občanských nepokojů, ekonomických blokád, domácí zvláštnosti), kulturní konvence (jazyková bariéra, neznalost prostředí, solidarita mezi migranty, víra ve „své“ lidi, „soukmenovce“) a možnost anonymity (El Qorchi 2003: 15–17). Významnou roli hraje také právní postavení migranta v cílové zemi. Neregulární migranti budou z pochopitelných důvodů více inklinovat právě k těmto způsobům transakcí. Celkově se tyto podmínky a možnosti liší stát od státu, stejně tak jako politiky jednotlivých vlád v rámci jedné země vůči tomuto fenoménu.

Výsledkem používání neformálních kanálů pro zaslání remitencí je jejich nižší transparentnost a bezpečnost, menší výhody pro miliony lidí, kteří se spoléhají na mezinárodní remittance. K řešení těchto výzev je třeba překonat tři klíčové překážky (Naghavi a Scharwatt 2018):

1. Dostupnost a přístupnost

Výsledky studie provedené GSM Association ze srpna 2017 ukázaly, že mobilní peníze se stávají rozšířeným kanálem pro remittance. S mobilními službami se remittance staly dostupnými prostřednictvím 184 koridorů a propojily migranty ze 35 zemí zasílajících remittance svým rodinám do 40 zemí. Mezi tyto přijímající země patřilo i sedm nestabilních států napříč subsaharskou Afrikou, kde velké množství domácností spoléhá na tyto mezinárodní převody. Díky mobilním penězům, které vyhovují potřebám venkovských domácností, žen, migrujících pracovníků i uprchlíků, se podařilo rozšířit přístup k mezinárodním převodům finančních prostředků pro nejvíce marginalizované skupiny obyvatelstva.

2. Cenová dostupnost

Výsledky stejné studie ukázaly, že průměrné náklady na odesílání 200 USD pomocí mobilních peněz tvořily 1,7 % transakce. Tímto se náklady na posílání remitencí jako mobilních peněz dostaly pod tři procenta v 96 procentech zemí. Mobilní peníze jsou obzvláště přitažlivé pro převody nižších částek, kde jsou úspory ve srovnání s jinými formálními kanály nejvýznamnější.

3. Pohodlí, bezpečnost a přístup k digitální ekonomice

Schopnost bezpečně přijímat platby na účet mobilních peněz může být bránou k finančnímu začlenění, protože poskytuje příležitost připojit se k digitálnímu finančnímu systému a přístup k širokému a sofistikovanému rozsahu digitálních finančních služeb nad rámec remitencí.

4. Remittance, rozvoj a chudoba

Světová banka označuje remittance za významný a stabilní zdroj prostředků pro rozvoj, a to na základě dat, která dokazují, že tyto zdroje pomáhají snížit chudobu konkrétních jedinců a rodin (Gosh 2006). I další výzkumné zprávy se ve většině případů přiklánějí k výrazně pozitivnímu vlivu remitencí na rozvoj zdrojových zemí a zároveň podporují politiky směřující k otevřenosti národních ekonomik umožňující snadný příchod mezinárodních migrantů a převod remitencí. Například Ellis (2003) uvádí konkrétně pět základních způsobů, jak migrace a remittance mohou napomoci snížení zranitelnosti a chudoby obyvatel venkova. Remittance především umožňují:

1. Investovat do půdy nebo jejího zkvalitnění;
2. nákup zemědělských vstupů v hotovosti (např. nájemní práce, kontrola nemocí) s cílem používat efektivnější kultivační metody a dosáhnout vyšších výnosů;
3. investovat do zemědělských nástrojů a zařízení (např. vodní pumpy, pluhy);
4. investovat do vzdělání s vyhlídkou lepší perspektivy pro další generace;
5. investovat do majetku, s cílem generování zisku v místě bydliště, ale mimo zemědělský sektor (např. rikša, drtička, obchod).

Rozsáhlá debata se dlouhodobě vede nad otázkou, zda k rozvoji a snížení chudoby pomáhají

nejen remitence investované jedním z pěti výše uvedených způsobů, ale i remitence, které jsou tzv. spotřebovány. Většina odborníků uvádí, že remitence přirozeně přispívají ke zvýšení prosperity jejich příjemců s určitým rozvojovým dopadem na místní úrovni prostřednictvím klasických multiplikačních efektů, i když jsou určeny „jen na spotřebu“. Například Skeldon a Hugo (1999) uvádějí, na základě studia literatury a analýz dopadů zvýšené spotřeby na sekundární a terciární trhy⁶, které jsou důležité pro vytváření místních pracovních příležitostí, že příjmy remitencí určených na spotřebu by měly být stabilnější než příjmy remitencí určených na investice.

Rodiny mají obecně tendenci remitence utrácet za zboží krátkodobé spotřeby v době, kdy je jejich tok stabilní a dlouhodobý, a naopak je investovat, pokud se jedná o výjimečné, jednorázové příjmy. Například v Pákistánu jsou prostředky přicházející ze zahraničí považovány za nadstandardní a většinou domácnostmi jsou ukládány (především do bank, které je dále investují v rámci ekonomiky), na rozdíl od tuzemských převodů, které jsou používány pro spotřebu (Ghosh 2006).

Velký potenciál pro rozvoj mají remitence využitě na novou výstavbu infrastruktury, škol, komunitních center, domů atd., čímž umožňují vznik nových podnikatelských subjektů. Ty tak mohou být tím progresivním impulsem, který umožní nastartovat či udržet místní nebo regionální rozvoj. Zkušenosti z Filipín ukazují, že remitence dokonce podporují rozvoj podnikání i u nízkopříjmových domácností, které mají problém získat bankovní úvěr. Remitence mohou rovněž pomáhat zvyšovat úroveň vzdělání. Například v Mexiku navštěvovaly děti z rodin přijímající remitence o 0,7 až 1,6 roku déle školu oproti dětem bez příbuzných v zahraničí (Ghosh 2006).

Ekonomický rozvoj je úzce spojen s dlouhodobým hospodářským růstem. Názory na dopady remitencí ve vztahu k ekonomickému růstu se liší na základě velikosti zkoumaného vzorku, vybraného regionu či ekonomiky daného státu. Například Zuniga (2011) ukazuje, že remitence mají pozitivní, byť malý dopad na hospodářský růst. A na regionální úrovni například Comes a kol. (2018) v případě zemí střední a východní Evropy, Meyer a Shera (2017) v případě balkánských států, Jawaid a Raza (2016) v případě jižní Asie a Nwaogu a Ryan (2015) v případě Latinské Ameriky a Karibiku ukazují, že převody mají pozitivní dopad na růst. Při studiu jednotlivých zemí je možné najít srovnatelné výsledky. V tomto směru Catrinescu a kol. (2009) došli k závěru, že remitence mají slabý, ale pozitivní dopad na dlouhodobý makroekonomický růst.

Kumar a kol. (2018) zkoumal dopad remitencí na hospodářský růst v Kyrgyzstánu a Makedonii. Jeho výsledky prokázaly dlouhodobý pozitivní dopad remitencí na hospodářský růst těchto zemí. Testy kauzality ukázaly, že remitence podporují ekonomický růst Kyrgyzstánu, zatímco ekonomický růst zřejmě podporuje příliv remitencí do Makedonie. Příčinná souvislost mezi remitencemi a hospodářským růstem v Bangladéši, Indii a na Srí Lance byla studována Siddique a kol. (2012), kteří došli k závěru, že růst remitencí vede k hospodářskému růstu v Bangladéši. V Indii nebyl odhadnut žádný příčinný vztah mezi růstem remitencí a hospodářským růstem, ale na Srí Lance byla zjištěna obousměrná kauzalita. V tomto směru Hasan a Shakur (2017) zjistili, že v Bangladéši byl růstový účinek remitencí nejprve negativní, ale v pozdějším stádiu vývoje – v období 1974–2006 – se stal pozitivním.

Ne všichni experti se domnívají, že remitence mají na ekonomický růst pouze pozitivní dopady. Například Barajas a kol. (2009) docházejí k závěru, že remitence pracovníků nemají dopad na hospodářský růst. A Majeed (2015) ve své analýze ukazuje, že remitence zvyrazňují, nikoli zlepšují, chudobu v zemích s nízkou úrovní finančního rozvoje. Dastidar (2017) zase přichází k názoru, že remitence podporují růst pouze v otevřenějších zemích. Důležitějšími růstovými faktory jsou podle něj kvalita domácích institucí a celkové makroekonomické prostředí v přijímající zemi.

Z hlediska rozvojového potenciálu je velmi významná skutečnost, že remitence zůstávají stabil-

⁶ Za sekundární a terciární trhy lze považovat další využití (investice, nákupy) finančních prostředků získaných z původního (primárního) prodeje služeb a zboží příjemcům remitencí.

ním příjmem zahraniční měny navzdory ekonomickým cyklům, včetně ekonomických krizí a recesí. Dokonce v těchto obdobích pravidelně dochází k tomu, že do zemí postižených krizí plyne více prostředků než obvykle. Dokazují to případy krize mexické měny peso v roce 1994 stejně tak jako tzv. asijské krize v letech 1997–1998. Zasilatelé remitencí reagují na ekonomické problémy příjemců často vyššími částkami. A platí to ještě výrazněji v případě solidarity s oběťmi politických a humanitárních katastrof. Rovněž zkušenosti z finanční a ekonomické krize na konci první dekády 21. století potvrdily stálost remitenčních toků. Ačkoliv přímé zahraniční investice mezi lety 2009 a 2010 celkově poklesly o 57 procent, remitence klesly podle odhadů za stejné období pouze o několik procent (Fix; Papademetriou a Batalova 2008).

Zatímco v letech 2001 až 2008 proud remitencí do ekonomik rozvojových zemí každým rokem narůstal, ekonomická recese z konce první dekády tohoto století dokázala tento nárůst pouze krátce zbrzdít. V roce 2008 bylo zasláno do rozvojových zemí celkem 284 miliard USD, o rok později to bylo 273 miliard USD. Meziroční pokles byl tedy 11 miliard, ale reálný jen 3 miliardy USD⁷ (pokles cca o jedno procento). Již v roce 2010 rozvojové země získaly rekordních 302 miliard USD. Podobný vývoj zaznamenaly statistiky i na globální úrovni.

Je tedy zřejmé, že toky remitencí se staly relativně nejvíce stabilním externím finančním zdrojem pro velké množství rozvojových regionů obecně, především pak pro země s nízkým středním příjmem. Remitence tak do značné míry kompenzují externí investiční prostředky v odvětvích, která nejsou až tak zajímavá pro zahraniční investory, a zároveň doplňují či dokonce nahrazují sociální politiku většiny rozvojových zemí. To však může mít i negativní konsekvence.

5. Závěr: Limity rozvojových dopadů remitencí

Prostředky zasílané ze zahraničí mohou výrazně přispět k rozvoji jednotlivců, domácností i národních ekonomik. Nicméně je třeba diskutovat i omezení a negativní aspekty remitencí. Remitence mají své limity dané jejich využitím, množstvím, frekvencí jejich přísunu atd. Významnou roli také hraje výchozí ekonomická situace příjemců, a především jejich sociální situace (v rámci domácnosti, v zemi původu i v zemi přijímající aj.). Zejména sociálně–rodinné aspekty migrace, kdy v rodině chybí jeden či oba rodiče pracující v zahraničí kvůli remitencím, zatímco o potomky se starají prarodiče, jsou často kritizovány.

Také jsou zaznamenány např. negativní dopady remitencí na domácí ekonomiku díky tomu, že klesá zájem o domácí produkty na úkor importu, což může vést ke stagnaci. Jako příklad je uváděna situace především v Albánii, kde příliv zahraniční měny v podobě remitencí podle některých odborníků přispěl k tzv. Holandské nemoci v podobě nestability měny a poklesu produktivity (UNFPA 2009: 46). Např. remitence zasílané do Moldavska měly vedle nesporného pozitivního významu pro tamní obyvatele také podíl na velmi špatných exportních výsledcích této země. Gammeltoft (2002) dále uvádí, že remitence mohou odsunout nutné strukturální reformy a způsobit nebo zvýšit závislost obyvatel a místní ekonomiky na těchto zdrojích financí.

Remitence jsou např. v Egyptě a v celé řadě dalších blízkovýchodních zemí neoficiálně považovány za „hlavní nástroj státní sociální politiky“. To znamená, že vlády těchto zemí, přestože výrazně aktivně nepodporují emigraci a přísun remitencí do vlastní ekonomiky, zcela pasivně spoléhají na schopnost svých občanů. Především mladí muži opouštějí domácí ekonomiky trpící vysokou nezaměstnaností ve snaze zajistit si finanční prostředky, kromě jiného i na potřebné sociální, vzdělávací a zdravotní výdaje. Tímto místní vlády rezignují na normální tvorbu a naplňování své jak migrační, tak sociální, vzdělávací i zdravotní politiky. Remitence jsou z tohoto pohledu jedním z nejdůležitějších sociálních příjmů domácností v tomto regionu.

⁷ V úvahu je nutné ještě vzít fakt, že Polsko v tomto období bylo překlasičkováno Světovou bankou ze země se středními příjmy na zemi s vysokými příjmy, což znamená úbytek cca 8 miliard USD pro kategorii rozvojové země (Mohapatra et al. 2010; World Bank 2019).

Nicméně, jak například uvádí i Skeldon (2005), remitence nemohou být vnímány jako univerzální všelék na zmírnění chudoby. Důvodem je i fakt, že relativně málo lidí migruje přes mezinárodní hranice, a když se už tito lidé rozhodnou odejít do zahraničí, často pocházejí z určitých nečetných oblastí v dané zemi (neodcházejí rovnoměrně z celé země, ale z některých regionů/měst atd. výrazně více). Proto, podle Skeldona, mezinárodní migrace nemůže být rozhodujícím faktorem v procesu snížení chudoby na národní úrovni. Vzhledem k tomu, že na světě je mnohem více vnitřních migrantů, větší důraz na vztahy mezi migrací a chudobou by měl být věnován právě tomuto fenoménu a vlivu proudění „vnitrostátních remitencí“ pocházejících právě od vnitřních migrantů na venkov. Například zpráva čínského Ministerstva zemědělství upozorňuje na fakt, že až 40 procent průměrného příjmu zemědělce v této zemi může pocházet právě z těchto finančních prostředků proudících na venkov z měst. Je tedy velmi pravděpodobné, že vnitřní migrace a z ní pocházející „remitence“ mají významný podíl na rychlém snižování chudoby v Číně za poslední období.

Růst a rozvojový potenciál remitencí může být limitován nedostatky místního trhu, jakým je například špatný nebo neexistující úvěrový trh na venkově, který neumožňuje vypůjčit si peníze na základě ručení remitencemi, případně dát remitence do zástavy. Takový neefektivní trh je potom překážkou pro soustředění úspor z domácností či z remitencí na investice (Katseli; Lucas a Xenogiani 2006).

Pro mnoho domácností jsou remitence nejdůležitějšími zdroji příjmů a mohou tak být silně postiženy, pokud tyto toky náhle poklesnou (Mutume 2005). V horším případě mohou tyto domácnosti dokonce spadnout pod hranici chudoby. Na druhou stranu Joly (2000) upozorňuje na možnost vzniku syndromu závislosti na zasílaných remitencích a Taylor (1992) na základě měření příjmů mexických farmářů v 80. letech a svých následných výpočtů ukazuje nejednoznačnost pozitivního dopadu těchto vnějších zdrojů na zvýšení jejich příjmů.

Dopad remitencí na rozvoj je do velké míry závislý na jejich nepřerušovaném toku a na jednoduchosti jejich převodu. Navzdory široké škále důmyslných způsobů posílání remitencí je zjevné, že mnohé systémy si za převod peněz účtují příliš vysoké ceny a ta část migrantova výdělku, která se dostane příbuzným v zemi původu, je menší, než by mohla být. Nadměrné náklady na přeshraniční převody financí často vedou k využívání neformálních forem převodů remitencí.

Nejnovější výzkumy však potvrzují, že pokud jsou migrantům nabídnuty efektivní formální kanály, například skrz mobilní telefony, využívají je. Příkladem je např. vysoký zájem o systém tzv. matricula consular, kdy zastupitelské úřady Spojených států amerických vydávají imigrantům potvrzení, na jehož základě si následně mohou v USA otevřít bankovní účet (není přitom zjišťováno, zda mají v USA regulérní status), ze kterého odesílají remitence (Ghosh 2006: 42–43).

Stručně řečeno, rozvojový potenciál remitencí lze zvyšovat jak v zemích cílových tím, že se bude usilovat o maximální snížení ztrát z vydělaných peněz (především snížením poplatků za mezinárodní převod, ale také např. omezením ztrát způsobeným vysokými odvody z mezd zprostředkovatelům práce), tak v zemích původu tím, že rodinám migrantů budou zpřístupněny služby umožňující peníze získané formou remitencí výhodně investovat či uložit a netratit kvůli nedostupnosti finančních služeb.

Přestože nelze tvrdit, že remitence pouze zvyšují míru blahobytu v zemích původu, jsou však nepopiratelně důležitým aspektem rozvoje. Podpora různých forem imigrace do rozvinutých zemí tak může pomoci rozvoji ekonomicky chudým zemím.

Použité zdroje

BARAJAS, A.; CHAMI, R.; FULLENKAMP, C.; GAPEN, M.; MONTIEL, P. (2009): Do Workers' Remittances Promote Economic Growth? IMF Work. Pap. WP/09/153. Available online: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2009/wp09153.pdf>

- CARLING, J. (2005): Migration Remittances and Development Cooperation. Oslo: International Peace Research Institute, 2005.
- CATRINESCU, N.; LEON-LEDESMA, M.; PIRACHAM, M.; QUILLIN, B. (2009): Remittances, Institutions and Economic Growth. *World Dev.* 37, 81–192.
- COMES, C.-A.; BUNDUCHI, E.; VASILE, V.; STEFAN, D. (2018): The Impact of Foreign Direct Investments and Remittances on Economic Growth: A Case Study in Central and Eastern Europe. *Sustainability*, 10, 238.
- DASTIDAR, S. G. (2017): Impact of Remittances on Economic Growth in Developing Countries. *Glob. Econ. J.*, 13, 20160066.
- EL QORCHI, M.; MAIMBO, S. M.; WILSON, J. F. (2003): Informal Funds Transfer Systems: An Analysis of the Informal Hawala System. Washington: The International Monetary Fund and The World Bank, March 24, 2003.
- ELLIS, F. (2003): A Livelihoods Approach to Migration and Poverty Reduction. Department for International Development (DFID), November 2003.
- FIX, M.; PAPADEMETRIOU, D.; BATALOVA, J. et. al. (2009): Migration and the Global Recession. Washington, DC: Migration Policy Institute. Commissioned by the BBC World Service.
- GAMMELTOFT, P. (2002): Remittances and other financial flows to developing countries. *International Migration*, 40 (5).
- GHOSH, B. (2006): Migrants' remittances and development. Myths, rhetoric and realities. Geneva: International Organization for Migration.
- HASSAN, G.; SHAKUR, S. (2017): Nonlinear Effects of Remittances on Per Capita GDP Growth in Bangladesh. *Economies*, 5, 25.
- IMF (2005): World Economic Outlook 2005. Washington, D.C.: International Monetary Fund, 2005.
- IMF (2009): International transactions in remittances: guide for compilers and users. Washington: International Monetary Fund.
- JAWAID, S.T.; RAZA, S.A. (2016): Effects of Workers' Remittances and its Volatility on Economic Growth in South Asia. *Int. Migr.*, 54, 50–68.
- JIMÉNEZ-MARTÍN, S.; JORGENSEN, N.; LABEAGA, J. M. (2007): The Volume and Geography of Remittances From The EU. European Commission, 2007. September, 2007
- JOLY, D. (2000): Some structural effects of migration on receiving and sending countries. *International Migration*, 38 (5): 25–38.
- KATSELI, L. T.; LUCAS, R. E. B.; XENOGIANI, T. (2006): Effects of Migration on Sending Countries: What Do We Know? Paris: OECD Development Centre. Working Paper No. 250.
- KUMAR, R.R.; STAUVERMANN, P. J.; PATEL, A.; PRASAD, S. (2018): The Effect of Remittances on Economic Growth in Kyrgyzstan and Macedonia: Accounting for Financial Development. *Int. Migr.* 56, 95–126.
- MAJEED, M. T. (2015): Poverty Effects of Remittances: A Comparative Analysis. *J. Int. Dev.* 27, 1–14.
- MEYER, D.; SHERA, A. (2017): The impact of remittances on economic growth: An econometric model. *Economia*, 18, 147–155.
- MOHAPATRA, S.; RATHA, D.; SILWAL, A. (2010): Outlook for Remittance Flows 2011–12. Recovery after the crisis, but risks lie ahead. Migration and Development Brief 13, Migration and remittances Unit, World Bank, November 8, 2010.
- MUTUME, G. (2005): Workers remittances: a boom to development. *Africa Renewal*, 19 (3): 10–13.
- NAGHAWI, N.; SCHARWATT, C. (2018): Mobile money. Competing with informal channels to accelerate the digitisation of remittances. GSM Association, London.
- NWAOGU, U. G.; RYAN, M. J. (2015): Spatial Analysis of Capital Inflows on Growth. *Rev. Dev. Econ.* 19, 100–115.
- SIDDIQUE, A.; SELVANATHAN, E. A.; SELVANATHAN, S. (2012): Remittances and Economic Growth: Empirical Evidence from Bangladesh, India and Sri Lanka. *J. Dev. Stud.* 48, 1045–1062.
- SKELDON, R. (2005): The Millennium Development Goals and Migration. Workshop on Migration and Development: Mainstreaming Migration into Development Policy Agendas, Geneva, 2–3 February 2005.
- SKELDON, R.; Hugo, G. (1999): Of exceptionalism and generalities. In: *Internal and International Migration. Chinese Perspectives*. Richmond: Curzon
- TAYLOR, J. E. (1992): Remittances and economic inequality reconsidered: direct, indirect, and intertemporal effects. *Journal of Policy Modeling*, 14 (2): 187–208.
- UNFPA (2009): International Migration and the Millenium Development Goals: Selected Papers of the UNF-

PA Expert Group Meeting.

WORLD BANK (2019): How do you define remittances? [online]. World Development Indicators. World Bank Group, Washington, D. C [cit. 2019-10-31]. Available at <https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/114950-how-do-you-define-remittances>

ZUNIGA, M. C. (2011): On the path to economic growth, do remittances help? Evidence from panel VARs. *Dev. Econ.* 49, 171-202.w

